

Hannah Arendt De menselijke conditie-6

Petra Bolhuis 2022
www.maieutiek.nl

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

1

Handelen en wereld en nataliteit*

Nataliteit is de menselijke mogelijkheid om te beginnen initiatief te nemen (archein /agere) en de kern van de menselijke vrije wil.

"Met woord en daad treden wij de mensenwereld binnen, en dit binnentreden is als een tweede geboorte, waarmee wij het naakte feit van onze oorspronkelijke fysieke verschijning bevestigen en er de consequenties van aanvaarden." (161/162)

"Het nieuwe gebeurt altijd tegen het overweldigende getuigenis in van statistische wetten en hun waarschijnlijkheidsrekening, die voor alle praktische, alledaagse doeleinden neerkomt op zekerheid; de verschijning van het nieuwe heeft daarom altijd iets van een wonder. Het feit dat de mens in staat is tot handelen, betekent dat het onverwachte van hem kan worden verwacht, dat hij kan waarmaken wat in de hoogste mate onwaarschijnlijk is. En dit weer is slechts mogelijk omdat ieder mens uniek is, zodat er met iedere geboorte iets in de wereld komt wat op unieke wijze nieuw is. Met betrekking tot deze iemand die uniek is kan in waarheid worden gezegd: daar was voordien niemand." (162/163)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

2

Wie en wat wij zijn en zelfonthulling*

"Correspondeert het handelen, als een beginnen, met het feit van de geboorte, is het de effectuering van de menselijke conditie van de nataliteit, het spreken correspondeert met het feit van het verschillend-zijn en is de effectuering van de menselijke conditie van de pluraliteit, dat wil zeggen: van te leven als een zich van anderen onderscheidend en uniek wezen onder gelijken." (163)

"In handelen en spreken laten mensen zien wie zij zijn, onthullen daadwerkelijk hun unieke persoonlijke zelf, en worden aldus tot verschijningen in de mensenwereld, terwijl hun fysieke zelf, ook zonder enigerlei activiteit hunnerzijds, reeds tot een verschijning is geworden in de unieke gestalte van het lichaam en het unieke geluid van de stem. Deze onthulling van 'wie', in tegenstelling tot 'wat' iemand is – zijn eigenschappen, gaven, deugden en tekortkomingen, die hij kan demonstreren of verbergen – is onwillekeurig begrepen in alles wat iemand zegt en doet." (164)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

3

Verhalen en gebeurtenissen

• Waar Arendt eerst de grote waarde schets van het handelen gaat ze nu nader in op de specifieke problemen van dit domein.

Belang van handelen;

- De vrije wil (162)
- De menselijke uniciteit (163)
- Het verschijnen aan elkaar (164/165)
- Het leven in een netwerk van betrekkingen (168)
- Het creëren van een verhaal waar ieder wie in verschijnt, maar dat niet door iemand wordt 'gemaakt'. (169)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

4

Maar ...

Handelen is afhankelijk van andere mensen.

"Handelen is, in tegenstelling tot vervaardigen, nooit mogelijk in afzondering; (...)handelen en spreken spelen zich af te midden van en in voortdurend contact met het netwerk dat wordt gevormd door de daden en woorden van anderen. Het populaire geloof in de 'sterke man' die, afgezonderd van anderen, in isolatie zijn kracht vindt, is ofwel puur bijgeloof, berustend op de illusie dat wij in de sfeer van de menselijke aangelegenheden iets zouden kunnen 'maken' – bijvoorbeeld instellingen en wetten 'maken' zoals wij tafels en stoelen maken, of mensen 'beter' of 'slechter' maken – ofwel het is een verstandelijk wanhopen aan alle handelen, politiek en niet politiek, gepaard met de utopistische hoop dat het mogelijk zou zijn mensen te behandelen als 'materiaal'." (172)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

5

Handelen in en maken van een samenleving

• Als **handelen** de vorm aanneemt van **maken** dan gaat de menselijke waardigheid verloren.

"De jongste politieke geschiedenis geeft tal van voorbeelden te zien waaruit blijkt dat de term 'mensenmateriaal' geen onschuldige beeldspraak is, en hetzelfde geldt voor een hele reeks moderne wetenschappelijke experimenten op het gebied van sociologie, biochemie, hersenchirurgie enz., die alle de neiging vertonen mensenmateriaal eenzelfde behandeling en/of verandering te doen ondergaan als ander materiaal. Deze mechanistische aanpak is typisch voor de moderne tijd; de Oudheid was bij het nastreven van dergelijke doeleinden meer geneigd in mensen wilde beesten te zien, die moesten worden getemd en gedomesticeerd." (noot 15 biz. 173)

Arendt ziet hier ook verbanden met het totalitarisme van Hitler, waarbij in een pervers mengsel van wetenschap en ideologie het sociaal darwinisme ontstond.

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

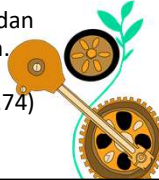
6

De sterke man

- De illusie van de sterke man is dat hij alleen in staat is om iets groots voort te brengen. Zijn falen ligt dan in een gebrek aan erkenning of medewerking van de massa. (173)
- Agere (aan de gang brengen)
- Gerere (dragen)

Was in een tijdlijn; eerst in gang zetten en dan voortbrengen, maar werd twee losse zaken. Daardoor werd de initiatiefnemer meer en meer een gezagsdrager en een leider. (174)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

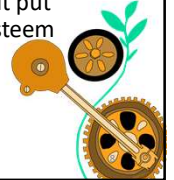


7

Handelen is doen en ondergaan

- De initiatiefnemer staat alleen omdat hij nog medestanders zoekt, maar het resultaat is van velen, als de verschuiving plaatsvindt eist de leider alle eer op wat het beeld van de sterke man oproept.
- Alweer die band met totalitarisme. Hitler had de massa nodig om macht te krijgen. Daaruit put Arendt ook de hoop dat een totalitair systeem nooit blijvend kan zijn. Het initiatief ligt bij velen, niet bij de enkeling.

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1



8

Maar waarom die roep om de sterke man?

- Het grote probleem van nataliteit en pluraliteit in een netwerk van betrekkingen is dat er veel ongewis is en voortdurende veranderingen plaatsvinden.

"De zwakheid van menselijke instellingen en wetten, en van alle zaken die verband houden met het samenleven van mensen in het algemeen, vloeit voort uit de menselijke conditie van de nataliteit, en heeft niets te maken met de zwakheid van de menselijke natuur." (175)

Gematigdheid is de politieke deugd bij uitstek. Niet de macht opeisen als sterke man, maar zien dat een initiatief -eenmaal genomen- zich invlecht in onvoorspelbare verhalen van anderen. Die anderen kun je niet kunt indammen zonder hun menszijn aan te tasten.

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1



9

Wanneer weten we wat we moeten doen?

Handelen voegt zich in een ontwikkeling van een verhaal dat pas uit is als het voorbij is. Pas achteraf kunnen historici een oordeel vellen. Een initiatief is nieuw en omdat het nieuw is, is er geen efficiëntste werkwijze geen voorgeschreven beste methode. Die vinden mensen misschien door trial en error, maar de menselijke geschiedenis herhaalt zich nooit.

"In tegenstelling tot vervaardiging, waarbij de maatstaf die het voltooide product wordt aangelegd het voorbeeld of model is dat de vakman op voorhand voor ogen stond, doen de processen van het handelen – en dus alle historische processen – ons de criteria, in het licht waarvan ze moeten worden beoordeeld, pas aan de hand wanneer zij zijn afgelopen, dikwijls nadat alle betrokken personen zijn overleden. De zin van het handelen openbaart zich pas ten volle aan de man die het verhaal ervan te boek stelt dat wil zeggen: aan de terugblik van de historicus, die dan ook altijd weet waar het allemaal om ging dan degenen die er rechtstreeks bij betrokken waren." (176)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1



10

Praxis en Poièsis

- Griekse remedie is dat wetgeving niet zelf tot het politieke domein behoorde. (dat gaat mis bij Plato en Aristoteles) De wetgever is de maker van de grenzen van het publiek domein.
- Praxis = handelen
- Poièsis = maken
- Maken biedt zekerheden die praxis niet biedt. De polis was de plek waar gemeenschappelijk gesproken en gehandeld werd.
- Daar kon men elkaar als mens ontmoeten
- Daar kon men onsterfelijk worden. (181)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1



11

Macht en de plaats der ontmoeting

Habermas zoekt de machtsvrije discussie waarbij hij macht opvat op een manier die Arendt niet hanteert, namelijk als van de enkeling. Arendt zegt juist in de polis is macht (potentie). Machtverlies brengt de polis aan het wankelen.

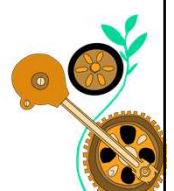
Macht = mogen als in mogelijkheid (184)

Kracht = van de enkeling (184)

Almacht vernietigt de pluraliteit (186)

Geweld kan macht vernietigen, maar niet vervangen(186)

Maieutiek_menselijke conditie_2022-1



12

Omkering van waarden

Waar de Grieken eerst de vrijheid van het politieke domein ontdekken zijn we na Plato en het christendom vooral bezig met de betrouwbaarheid en voorspelbaarheid en het zoeken van een eindproduct van het handelen (waardoor het maken wordt).

Aristoteles vond iets met het doel in zichzelf (energeia) het hoogste. (190)

Adam Smith vindt beroepen die niets voortbrengen, maar hun doel in zichzelf hebben zoals handelen en spreken, van de laagste orde. (191)

Denk aan politiek, toneel of fluitspel en andere "niets opleverende" activiteiten, waarvan de kwaliteit in de activiteit zit en niet in een product.



Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

13

Tirannie

Tirannie is het heersen door een enkeling waar veel over geschreven is. Arendt zegt een tiran kan alleen maar heersen als de anderen van iedere macht=potentie zijn uitgesloten.

Kracht kan wel bloeien onder een tiran, maar macht niet. Daarom valt een tiran altijd weer.

Macht kan probleem worden voor kracht, omdat de macht van de zwakken de krachtige ten val kan brengen. (187) De hang naar geweld onder kunstenaars en wetenschappers begin kan voortkomen uit de rem die de macht aan hen oplegt. (188)



Maieutiek_menselijke conditie_2022-1

14